

آغا میرزا صاحب (وفات: ۱۲۷۴ق / ۱۸۵۸م)، از خوشنویسان شبه‌قاره.

از زندگی و محل ولادت وی اطلاع چندانی در دست نیست، اما در مورد هنر خوشنویسی او می‌دانیم که نزد امیر رضوی (میر پنجه‌کش)، که خود از شاگردان غلام محمدعلی هفت قلمی بود، خط نستعلیق را فراگرفت و به شیوه عبدالرشید دیلمی کتابت می‌کرد (هفت قلمی، ۴؛ بیانی، ۱/۱). افزون بر این در سبک شفیعا نیز چیره‌دست بود (شاغل، ۷).

آغا میرزا به سفارش راجاپنی سنگ والی الور (در راجستان کنونی) نسخه‌ای از گلستان سعدی را استنساخ کرد. این خوشنویسی ۱۵ سال طول کشید. غالب دهلوی، شاعر پرآوازه، ماده تاریخی درباره پایان این نسخه سروده که معادل با ۱۲۶۵ق است. عبدالرحمان الوری و نتهی سنگ این اثر را تذهیب کردند و نگارگری آن را غلام علیخان عهده‌دار بود که مجموعاً ۱۷ تصویر این نسخه را نقش کرده است. این اثر که از ارزش زیادی برخوردار است اکنون در موزه الور نگاهداری می‌شود (تجاردی، ۹۶-۹۷). آغا میرزا صاحب، نسخه‌ای از قرآن کریم را هم به درخواست راجاپنی سنگ کتابت کرد که آن نیز اکنون در موزه الور نگاه داشته می‌شود (همو، ۹۶). وی پیش از ۱۲۷۳ق به دربار نواب ایالت جهجرج رفت (شاغل، ۷۵) و برای وی نیز نسخه‌ای از گلستان را خوشنویسی کرد (تجاردی، ۹۵).

آغا میرزا به سبب دوستی با والیان و حاکمان، گاه در امور سیاسی نیز مورد مشورت قرار می‌گرفت و به پیشنهاد همو بود که میرزا اسفندیار بیگ (وفات: ۱۳۱۰ق) نایب دیوان دربار الور شد. نزد آغا میرزا کسان بسیاری خط خوش آموختند. لچهمن سنگ بقال، منشی رحیم‌الله و میرمددعلی الوری، که بعدها از استادان خط نستعلیق شدند، در زمره شاگردان وی بودند (شاغل، همان‌جا). آغا میرزا افزون بر خوشنویسی شعر نیز می‌سرود. صفیر بلگرامی در تذکره جلوه خضر ابیاتی از وی نقل کرده است (ص ۲۴۶).

بسیاری از آثار خوشنویسی وی در کتابخانه‌ها و موزه‌های الور، جی‌پور و دهلی موجود بوده که اکنون در دست نیست؛ این حال ۵ قطعه از خوشنویسی‌های وی بر جای مانده است:

۱. قطعه احترام‌الدین شاغل مؤلف صحیفه خوشنویسان؛ ۲.

قطعه‌ای در کتابخانه مولانا آزاد دانشگاه اسلامی علیگره؛ ۳. قطعه‌ای در کراچی (تجاردی، ۹۶)؛ ۴. قطعه‌ای در موزه ملی هند، دهلی نو؛ ۵. قطعه‌ای در موزه پنجاب (بیانی، ۲/۱). منشی مخدوم تهانوی که با وی هم‌عصر بوده در مرقع الور ماده تاریخی برای درگذشت وی سروده است که معادل با ۱۲۷۴ق است.

منابع: بیانی، مهدی، احوال و آثار خوشنویسان، تهران ۱۳۶۳ش؛ تجاردی، محمد مشتاق، «آغا مرزا، غالب کاپیک شناسا خطاط»، غالب‌نامه، ج ۱۴، شم ۲، ژوئیه ۱۹۹۳م؛ شاغل، احترام‌الدین، صحیفه خوشنویسان، علیگره ۱۹۶۳م؛ صفیر بلگرامی، تذکره جلوه خضر، بی‌جا، ۱۳۰۲ق/ ۱۸۸۵م؛ هفت قلمی، مولانا غلام‌علی، تذکره خوشنویسان، به‌کوشش محمدهدایت‌الله، کلکته ۱۹۱۰م.

شریف‌حسین قاسمی